

محمد مهاجری*
در خصوص دستگاه قضا و اصول حاکم بر این قوه سخنان فراوانی گفته شده است و در اصول متعدد قانون اساسی و در فصل قوه قضایه نیز جایگاه این قوه مشخص و معین شده است. قوه قضایه به لحاظ حساسیت‌های عملکردی که دارد باید به فرموده امام خمینی (ره) ملجأ و پناهگاه ستمدیدگان باشد و عدالت را در میان آنان اجرا نماید. با توجه به اینکه طبق فقه اسلامی، قضا از جمله شئون ولایت فقیه است و طبق قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز رهبری، رئیس قوه قضایه را تعیین می‌کنند، به نظر می‌رسد نقصان و خطاهای دستگاه قوه قضایه دامنه حساسیت‌های بالایی ایجاد می‌کند. پیشسنهادهات ذیل در جهت رفع اشکالات دستگاه قضایی از منظر یک پژوهشگر حقوق عمومی نگاشته شده‌است که به جهت ارتباط با دادسراها و دادگاه‌ها و بخش‌های مختلف قوه قضایه بدون قابلیت اتکا نیست.

مسئله بعدی، بحث و کلا است. وکیل در فقه ما و همچنین در سنت ما، ستاننده حق و عدالت است و باید تکرم شود. مادامی که وکلای خیره و وکلای شریف در پرونده‌ها مشارکت داشته باشند، امور دستگاه قضا نیز تسهیل و جریان رسیدگی به پرونده‌ها نیز تسرع خواهد شد. در حال حاضر وکلای دادگستری اعم از وکلای کانون وکلای دادگستری و وکلای مرکز مشاوران، در شعب دادگاه‌ها از احترام لازم برخوردار نیستند و همچون شهروندان عادی باید مورد بازرسی بدنی قرار بگیرند و همچنین باید تلفن همراه خود را تحویل دهند، در حالی که اقتضای کار و کلا ایجاب می‌کند که همه روزه یا در اغلب روزها در شعب مختلف دادگاه‌ها رفت و آمد کنند و به نوعی شعب دادگاه‌ها مأمن و محل کار اصلی و کلا است و همچنین وکلای دادگستری که به آنها پروانه وکالت داده، جایگاهی رسمی پیدا می‌کنند که باید مورد احترام باشد و بتوانند همچون سایر کارکنان در دستگاه قضا، در دادسراها و دادگاه‌ها رفت و آمد کنند و همچنین کارکنان شعب نیز برخوردی مناسب با آنان داشته باشند.

راه‌حل:

در خصوص این موضوع به نظر می‌رسد که باید با وکلای دادگستری همچون کارکنان دستگاه قضا برخورد شود و چون کار اصلی وکلاد در شعب دادگاه‌ها است، قواعای رفت و آمد و ورود و خروج آنان به دادسراها و دادگاه‌ها تسهیل شود و همچنین کارکنان شعب نیز مکلف به برخوردی مناسب و محترمانه با وکلای باشند.

راه‌حل:

به موجب قانون اساسی کلیه رسیدگی دادگاه‌ها علنی است و حضور اشخاص دیگر غیر از طرفین در دادرسی جهت نظارت مردمی و همگانی بلامان است و طبق قانون اساسی و قوانین عادی تنها در صورتی که جرائم منافی عفت باشد یا جزو دعای خصوصی باشد که طرفین موافق علنی بون نباشند، می‌توان جلسه را غیر علنی کرد؛ این در حالی است که در حال حاضر، جلسات دادگاه‌ها غیر علنی است و اگر شخصی از شهروندان عادی یا دانشجویان حقوق بخواهد در جلسه داد‌گاه حاضر شوند، معمولاً با واکنش کارکنان شعبه و قضات مواجه خواهند شد و به نوعی حق حضور در جلسه دادرسی را ندارند و این در عمل باعث خواهد شد که مجموعه کارکنان قضایی، احساس نظارت کمتری داشته باشند و در نتیجه در عملکرد این قوه نیز نظارت کمتری وجود داشته باشد.

در این خصوص، راه حل قانونی در قانون اساسی و قانون عادی وجود دارد و همین امر که خود قانون اجرا بشود، کفایت دارد؛ بنابراین باید حضور شهروندان عادی و دانشجویان حقوق بالاخص در دادگاه‌ها بلامان باشد و اشخاص بتوانند با کارت ملی خود وارد جلسه شوند.

حقوق

سرویس اجتماعی ۸۸۹۹۸۴۴۰

۶ معضل دستگاه قضایی ۶ راهکار حقوقی

عدم تکریم ارباب رجوع، عدم برخورد مناسب با وکلا، علنی نبودن دادرسی‌ها، فساد قضات، عدم جبران خسارت معنوی و اطاله دادرسی ۶ معضل مهمی است که با راه حل‌های حقوقی می‌توان در رفع آنها گام برداشت

راه‌حل:
پیدا کند و از نسوی دیگر در مواقعی که نیاز به استناد است، از طریق استفاده از پوشه‌های ضبط‌شده می‌توان مسائل را بررسی کرد و لازم است به صورت تصادفی، نحوه برخوردها بررسی شود و این مسئله جز از طریق بازرسی‌های نامحسوس در قالب شهروندان عادی و مراجعه به شعب مختلف دادگاه‌ها تحقق نمی‌یابد. راهکار دیگری که به این مسئله کمک می‌کند بحث دادگاه و همچنین قاضی اعم از دادیار و باز پرس و قضات ننسسته، ضبط شود و در صورت نیاز قابلیت استناد داشته باشد؛ به عنوان مثال در حال حاضر چنانچه شخصی ادعای این مسئله را داشته باشد که با وی برخورد کارکنان دستگاه قضایی از مدیران دفاتر دادگاه‌ها تا مراجعه نمود و از طریق استقراء و شعبه به شعبه بررسی کردن نحوه برخورد کارکنان دستگاه قضا با مردم را بررسی کرد. در شعب مختلف دادسرا‌های عمومی و انقلاب سلام مردم و عرض ادب ایشان به کارکنان دستگاه قضا حتی پاسخ گفته نمی‌شود و بالحن نامناسبی با آنها برخورد می‌شود و همچنین گاهی قضات نیز بر سر طرفین دعوا فریاد می‌کشند که با اصول اسلامی قضا مطابقت ندارد. این در حالی است که طبق اصول اسلامی و اصول مدیریت، مردم باید تکرم شوند و وقتی به دستگاه قضا مراجعه می‌کنند کارکنان دستگاه قضایی مکلف به برخورد مطلوب و مناسب با ایشان باشند. در حال حاضر با توجه به اینکه نظارت مناسبی در این خصوص وجود ندارد، کارکنان به خود اجازه هر برخوردی را می‌دهند و چون حقوق مردم در احترام گذاردن به ایشان به آنان اطلاع‌رسانی نشده و مرجعی برای رسیدگی وجود ندارد، متأسفانه می‌توان گفت در قوه قضایه شاهد بدترین برخورد‌ها در میان ادارات دولتی با مردم هستیم.

پرونده‌های کفری شخص شاکی در نهایت و پس از ماه‌ها پیگیری پرونده به نتیجه مشخصی نمی‌رسد و فقط قاضی حکم به جزای نقدی به نفع دولت صادر می‌کند؛ این در حالی است که صدور حکم به جزای نقدی به نفع دولت هیچ جبران خسارتی برای شاکی تلقی نمی‌شود، در حالی که اگر شخص شاکی در شکایت خود محق بوده‌است و شخص مشتکی عنه مرتکب جرم شده‌است، در پایان رسیدگی باید خسارت‌های مادی و معنوی شخص شاکی جبران شود.

مسئله مهم دیگری که در خصوص قوه قضایه وجود دارد، صدور حکم بر جبران خسارت معنوی است. خسارت معنوی به موجب قانون اساسی و قانون مسئولیت مدنی و برخی قوانین دیگر به رسمیت شناخته شده‌است؛ لیکن این مسئله در عمل امری ناشناخته است و مثلاً در بسیاری از پرونده‌های توهین، مشاهده می‌شود که هیچ حکمی بر جبران خسارت معنوی و الزام به عذرخواهی یا پرداخت مبلغی وجه نقد داده نمی‌شود و در بسیاری از

نتیجتاً اعتماد شهروندان به دستگاه قضایی کاهش پیدا خواهد کرد.

راه‌حل:
تسویه قضاتی که در پرونده‌های مختلف اقدام به صدور حکم به جبران خسارت معنوی اشخاص می‌کنند و همچنین پرونده را از جهات مختلف بررسی می‌کنند تا مشکلات جبران خسارت معنوی را از طرق مختلف مانند اعاده حیثیت، الزام به عذرخواهی و همچنین تبدیل خسارت معنوی به وجه نقد، جبران نمایند.

در این خصوص راهکار حقوقی که وجود دارد، اینکه الزامات دفاتر کل دادگاه‌ها و رؤسای شعب اول مجتمع‌های قضایی به این مسئله است که پرونده‌ها باید در اسرع وقت نوبت‌گذاری شوند و همچنین یک پرونده از زمان شروع به رسیدگی تا انتها بیش از شش ماه به طول نینجامد که البته می‌توان بسته به پرونده‌های مختلف با قید در قوانین، این مهلت‌ها را متغیر کرد؛ این روند و این پیش‌بینی قوانین به نوعی به کمتر شدن اطاله دادرسی کمک خواهد کرد.

البته کمبود نیروی انسانی متبحر در قوه قضایه هم یکی دیگر از دلایل به وجود آمدن اطاله دادرسی است که رفع آن می‌تواند به طور محسوس مدت زمان رسیدگی به پرونده‌های قضایی را کاهش دهد.

قضایه

علی تقی نژاد*

۱۰ پیشنهاد به دستگاه قضایی

قبل از اتمام سال ۹۷ بود که ریاست جدید دستگاه قضایی معرفی شد. نهادهی که به عنوان ترازوی عدالت باید مستضعف مظلوم نزد آن قوی و عزیز باشد و سرمایه‌داران مفسد و نزدیکان مراکز قدرت که اهل صلاح نیستند، خرد و بی‌مقدار و ضعیف باشند تا این‌گونه حق و عدالت اجرا شود. با در نظر گرفتن بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار رئیس و مسئولان قوه قضایه در سال ۹۷، پیشنهاداتی در راستای عملکرد بهتر و در راستای اهداف این نهاد مطرح شده که در ادامه می‌خوانید.

■ تیم رسانه‌ای قوی جهت تبلیغات سریع، به‌موقع و فوری رهبری در دیدار رئیس و مسئولان قوه قضایه در سال ۹۷ فرمودند: «یکی از مهم‌ترین کارهای شما این است؛ یعنی یک تیم قوی رسانه‌ای هنرمند را به‌کار بگیرید.»(۹۷/۴/۶)
دارا بودن یک تیم رسانه‌ای به‌روز برای همه مجموعه‌های حکومتی لازم و ضروری است؛ مخصوصاً برای قوه قضایه که معمولاً تنها شاکی و شکایت از روند رسیدگی به پرونده‌شان مطلع می‌شوند و بسیاری از مردم هیچ اطلاعی راجع به رسیدگی‌ها، آرای صادره، آرای مختمه و... ندارند.

■ **معرفی قضات شایسته و قضات فاسد و خائن**
رهبر انقلاب فرمودند: «من در یکی از جلسات- به‌نظم سال گذشته یاقبل از آن بود- گفتم که شما قاضی خوب کم ندارید، قاضی‌های بسیار خوب آ دارید؛ قاضی‌ای که شیب و روز ندارد، از وقت خواب و وقت استراحت و وقت حضور در خانواده و همه اینها می‌زند برای اینکه برسد به عمق یک پرونده و پرونده را احقاق کند و زنده کند معاذ آن را، قاضی‌های کوشا و اهل سعی و تلاش و صادق و قانع خیلی خب، یک تعدادی از اینها را چهره کنید، معرفی کنید. در مقابل قاضی شایسته، وارسته و انقلابی، قضاتی هستند که با عملکرد منفی خود، هم آبروی خویش را برده و هم برای دستگاه قضایی هزینه‌تراشی می‌کنند.» به گفته رهبر انقلاب «قاضی‌ای که خیانت کرده در مقام قضا- حالا قاضی یا اعضای دادسرا، فرق نمی‌کند- این را معرفی کنید؛ چه اشکالی دارد؟ تشهیر کنید. مواردی این‌جوری باید انجام بگیرد.»(مورخ ۹۷/۴/۶)

پیشنهاد می‌شود هم‌زمان در هفته گرامیداشت قوه قضایه، از قضات شریف، عالم، وارسته و انقلابی تقدیر و تشکر به‌عمل آید.

هرچند باید گفت تاکنون چند قاضی متخلف در رسانه‌ها معرفی شده‌اند، اما اینها دستاوردهای کمی است که باید در کنار اجرای قانون و اقدامات پیشگیرانه در قبال جرم و جنایت، بیش از سال‌های قبل صورت بگیرد.

■ **امکان شکایت از بخشنامه‌ها و آیین‌نامه‌های قوه قضایه و تصمیمات رئیس قوه در دیوان عدالت اداری**
در ماده ۱۲ قانون دیوان عدالت اداری که حدود صلاحیت و وظایف هیئت عمومی دیوان رسیدگی به شکایات را تعیین می‌کند، مقرر شده است «نظامات و اعتراضات اشخاص حقیقی یا حقوقی از آیین‌نامه‌ها و سایر نظامات و مقررات دولتی و شهرداری‌ها و مؤسسات عمومی غیردولتی در مواردی که مقررات مذکور به علت مغایرت با شرع یا قانون و یا عدم صلاحیت مرجع مربوط یا تجاوز یا سوءاستفاده از اختیارات یا تخلف در اجرای قوانین و مقررات یا خودداری از انجام وظایفی که موجب تضییع حقوق اشخاص می‌شود.» در تبصره ذیل این ماده آمده‌است: «رسیدگی به تصمیمات قضایی قوه قضایه و صرفاً آیین‌نامه‌ها، بخشنامه‌ها و تصمیمات رئیس قوه قضایه و... از شمول این ماده خارج است.»
با شناخت روحیه نقدپذیری ریاست جدید دستگاه قضا و اینکه هر مسئولی در نظام جمهوری اسلامی ایران، معصوم نیست و گاهی دچار خطا و اشتباه در حوزه فردی و مسئولیتی خویش می‌شود، به نظر می‌رسد که بخشنامه‌ها و آیین‌نامه‌های قوه قضایه و نیز تصمیمات شخص رئیس قوه، زین‌پس جزو موارد قابل شکایت باشد و اقدامات ناشدنی حذف گردد.

■ **نشست خبری رئیس قوه قضایه با اهالی رسانه**
یکی از نمودهای ارز شمنند و ماندگار در نظام حقوقی ایران اسلامی، اطلاع‌رسانی و شفاف‌سازی مسائل و موارد مهم با بسیار مهم و همچنین اقدامات و فعالیت‌هایی است که در خود قوه و زیر مجموعه‌های آن صورت می‌گیرد. رئیس قوه قضایه به عنوان شخصی که در رأس امور قضایی کشور قرار دارد و بسیاری از اشخاص را شخصاً به اموری منصوب می‌کند، شایسته است ضمن گزارش عملکرد، پاسخگوی سوالات اهالی رسانه و اهل قلم و فعالان رسانه‌ای نیز باشد.

■ **سایت یا اپلیکیشن جهت انتقادات و پیشنهادات مردمی**
پیشنهاد می‌شود از طریق سایت یا اپلیکشین‌های معتبر و رسمی مرتبط با قوه قضایه، قضایی برای عموم ملت فراهم گردد تا همگان در احقاق دادرسی در جامعه سهمیه باشند؛ البته پیشنهاد بهتر در همین قالب این است که چنانچه برخی پیشنهادات مردمی، قابلیت قانونی شدن داشت، لایحه قضایی آن تهیه شده و مراحل تصویب و اجرایی شدن آن طی شود.

■ **شفافیت‌سازی عملکردها و رویه‌های قوه قضایه**
ایجاد سامانه شفافیت دستگاه قضایی، یکی از بهترین اقداماتی است که در این برهه از زمان انقلاب اسلامی می‌تواند صورت بگیرد. متأسفانه خیلی از تهمت‌هایی که به قوه قضایه می‌زنند، مثلاً ناشی از عدم اطلاع دقیق از پرونده‌های مفاسد اقتصادی کشور است.

■ **تشکیل هیئت‌های اندیشه‌ورز و سیاست‌گذار**
پیشنهاد می‌شود دستگاه قضایی برای خود و تمامی زیر مجموعه‌های خود، هیئت‌هایی متشکل از قضات انقلابی و نخبگان علمی تأسیس کند تا مسیر قضایی کشور با درایت و بینش بهتری طی شود. ذیل این هیئت‌ها می‌تواند کار گروه‌هایی از تیم‌های رسانه‌ای و... تشکیل شود و در چارچوب سیاست‌گذاری آنها حرکت کنند.

■ **احیای حقوق شهروندی**
تشکیل دادسرای ویژه جهت رسیدگی به امر مهم حقوق شهروندی می‌تواند روند رسیدگی‌ها را تخصصی‌تر و پایدارتر کند. امروزه خیلی از موارد چنانچه با درون‌مایه تخصصی بودن پیش برود، نقش بزرگی در شفافیت اطلاعات و پیشبرد سریع اهداف دارد. چنانچه هدف، رسیدگی دقیق، منصفانه، بدون کمترین خطا و اشتباه و با قید فوریت باشد، تشکیل دادسرا‌های ویژه، به مرور زمان در همین خط حرکت خواهند کرد و آینده، نتیجه پیشرفت و اثرگذاری آن را خواهد دید. مثلاً در بعد رسیدگی به «آسیب‌های اجتماعی» مانند وضعیت نابلسامان معتادین، بدحجابی‌ها در خیابان و... لزوماً نباید خیلی روند طولانی داشته باشد؛ ضمن رسیدگی‌ها و اعلام مجازات‌های متناسب با جرم، باید اثرگذاری خاصی هم داشته باشد و فرد مجرم، متنبه بشود و انگیزه تکرار جرم از وی کاهش یابد.

■ **اجرای صحیح و بدون تعارف اصل ۱۴۲ قانون اساسی**
چنانچه سازو کارهای اجرایی و دقیق قانون- که قبلاً نیز قانون آن به تصویب مجمع تشخیص مصلحت نظام رسیده است- موبه‌موا اجرا بشود، دیگر شاهد نخواهیم بود که چند روز بعد از تصدی کرسی وزارتخانه، هنوز از اموال خود و خانواده‌هایشان و... اطلاعاتی را به دستگاه قضایی نداده باشند.

■ **جذب عناصر مؤمن و انقلابی**
به فرموده رهبر انقلاب «یکی از تلاش‌ها همین است که عناصر مؤمن و عالم و باانضافی به قوه قضایه جذب شوند.»(۸۹/۴/۷)
این عناصر، هم می‌توانند شامل حال قاضی باشند و هم شامل مشاوران قاضی، کارکنان و حتی دفتردار و بدنه اجرایی دستگاه قضایی باشد. قوه قضایه اولوایاد قضایی به وجود آورد که برخی عناصر حزب‌اللهی و مؤمن به آن اعتماد کنند، زبرهاستند تعدادی که با توجه به همین سبانهایی‌ها، فقدان اطلاعات کافی نسبت به اقدامات و فعالیت‌های قوه و... اصلاح‌خواهان حضور در دستگاه قضایی نیستند. ثانیاً نباید از زیر مجموعه‌های خود غافل شود. چنانچه مجموعه‌ای متدین، عالم، باانضاف و انقلابی در نظام جمهوری اسلامی فعال باشند، شاهد خطای کمتر و کارآمدی بیشتری خواهیم بود.

• **دانشجوی دکتری حقوق عمومی**